

The logo for 'boerennatuur' features the word in a white, lowercase, sans-serif font. It is set against a green rectangular background with rounded corners. A dark blue horizontal bar is positioned above the green background, and a small blue curved shape is at the top right corner of the green area.

boerennatuur

Beheerpakketten Agrarisch Natuur- & Landschapsbeheer

Beheerjaar 2024

Uitgave van:

BoerenNatuur

Bemuurde Weerd O.Z. 12

3514 AN Utrecht

T: 030-2769869

E: info@boerennatuur.nl

W: www.boerennatuur.nl

Wijzigingen

September 2023: Update van het overzicht Beheerpakketten t.o.v. Beheerpakketten 2023.

- Toevoegen van lijst a grondpredatoren bij pakket 51: Predatierasters
- Toevoegen variant Pakket 19c: Meerjarige kruidenrijke akkerrand aanvullend op eco-activiteit
- Wijzigen einddatum in Pakket 51: Predatierasters en extra advies toegevoegd

Inhoudsopgave

Wijzigingen	2
Colofon	4
Overzicht beheerpakketten ANLb 2024 Coöperatie De Groene Klaver	5
Cumulatie en Grondgebruik	7
1 Grasland met rustperiode	9
2 Kuikenvelden	12
3 Plasdras voor weidevogels	14
4 Legselbeheer op grasland.....	16
5 Kruidenrijk grasland.....	18
6 Extensief beweid grasland.....	21
7 Ruige mest.....	23
8 Hoog waterpeil voor weidevogels.....	25
10 Natuurvriendelijke oever	27
12 Duurzaam slootbeheer.....	29
13 Botanisch grasland	31
15 Wintervoedselakker	34
16 Vogelakker.....	36
22 Knip- of scheerheg.....	38
23 Struweelhaag.....	40
41 Ontwikkeling kruidenrijk grasland.....	42
42 Legselbeheer op bouwland en uitgesteld zaaien	44
43 Bloemenblok.....	46
44 Keverbank.....	48
45 Kievitstrook.....	50
51 Predatierasters	52
55 Beperkt gebruik van onkruidbestrijdingsmiddelen	54
Bijlage 1. GVE tabel	55

Colofon

Dit document is opgesteld voor de uitvoering van het Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer (ANLb) en wordt door de agrarische collectieven gebruikt.

De eigenaar van de tekst is BoerenNatuur

Redactie en contact: Lieneke Bakker – lbakker@boerennatuur.nl

Bij citeren van dit document als bron vermelden Overzicht Beheerpakketten Agrarisch Natuur & Landschapsbeheer, versie 2024

Overzicht beheerpakketten ANLb 2024 Coöperatie De Groene Klaver

	Pakketnaam		Pakketvariant
1	Grasland met rustperiode	1a	van 1 april tot 1 juni
		1b	van 1 april tot 8 juni
		1c	van 1 april tot 15 juni
		1d	van 1 april tot 22 juni
		1s	voorweiden tot 1 mei, daarna rust tot 8 juni
		1l	voorweiden tot 1 mei, daarna rust tot 15 juni
		1r	voorweiden tot 8 mei, daarna rust tot 8 juni
		1m	voorweiden tot 8 mei, daarna rust tot 22 juni
		1u	voorweiden tot 15 mei, daarna rust tot 15 juni
		2	Kuikenvelden
3	Plasdras voor weidevogels	3a	Van 5 februari tot 15 april
		3b	van 15 februari tot 15 mei
		3c	van 15 februari tot 15 juni
		3i	in de periode van 1 mei tot 1 augustus, tenminste 3 weken
4	Legselbeheer op grasland	4a	Legselbeheer op grasland
		4d	Plus 2 weken rust in de periode van 1 mei tot 1 augustus
5	Kruidenrijk grasland	5a	Rust 1 april tot 15 juni, 4 indicatorsoorten
		5b	rust 1 april tot 22 juni, 4 indicatorsoorten
		5l	rust 1 april tot 15 juni, 8 indicatorsoorten
		5h	rand, 4 indicatorsoorten
		5i	rand, 8 indicatorsoorten
6	Extensief beweid grasland	6a	Beweiding verplicht van 1 mei tot 1 mei tot 15 juni, minimaal 1 en maximaal 1,5 GVE/ha.
		6b	beweiding verplicht van 1 mei tot 15 oktober, minimaal 0,15 en maximaal 0,5 GVE/ha
		6c	beweiding verplicht van 1 mei tot 15 juni, minimaal 1 GVE/ha en maximaal 3 GVE/ ha
		6d	beweiding verplicht van 1 mei tot 1 juli, minimaal 1 en maximaal 1,5 GVE/ha
		6e	beweiding verplicht van 15 mei tot 1 juli, minimaal 1 en maximaal 1,5 GVE/ha
7	Ruige mest	7a	Ruige mest
8	Hoogwater voor weidevogels	8a	het (oppervlakte-)waterpeil naast de beheereenheid wordt met minimaal 20 cm verhoogd t.o.v. het omringend waterpeil, van 15 februari tot 15 juni.
		8b	het (oppervlakte-)waterpeil naast de beheereenheid wordt met minimaal 30 cm verhoogd t.o.v. het omringend waterpeil, van 15 februari tot 15 juni.
		8c	het (oppervlakte-)waterpeil naast de beheereenheid wordt met minimaal 40 cm verhoogd t.o.v. het omringend waterpeil, van 15 februari tot 15 juni.
		8d	het (oppervlakte-)waterpeil naast de beheereenheid wordt met minimaal 20 cm verhoogd t.o.v. het omringend waterpeil, van 15 maart tot 15 juni.
		8e	het (oppervlakte-)waterpeil naast de beheereenheid wordt met minimaal 30 cm verhoogd t.o.v. het omringend waterpeil, van 15 maart tot 15 juni.
		8f	het (oppervlakte-)waterpeil naast de beheereenheid wordt met minimaal 40 cm verhoogd t.o.v. het omringend waterpeil, van 15 maart tot 15 juni
10	Natuurvriendelijke oever	10a	Natuurvriendelijke oever
		10b	met schapenbegrazing
12	Duurzaam slootbeheer	12a	Baggeren met de baggerpomp
		12b	ecologisch slootschonen
13	Botanisch grasland	13c	botanisch waardevolle weiderand (4 indicatorsoorten)
15	Wintervoedselakker	15a	1 juni tot 1 maart
		15b	1 oktober tot 15 maart
		15c	1 oktober tot 1 augustus
		15d	met vanggewas 1 oktober tot 1 februari

Vervolg overzicht beheerpakketten ANLb 2024 Coöperatie De Groene Klaver			
	Pakketnaam		Pakketvariant
16	Vogelakker	16a	meerjarig
22	Knip- of scheerheg	22a	Jaarlijks knippen/scheren
		22b	eenmaal per 2/3 jaar knippen/scheren
23	Struweelhaag	23a	jaarlijks beheer met groot onderhoud in de contractperiode (cyclus 5-7 jaar)
41	Ontwikkeling kruidenrijk grasland	41a	Verschralen voedselrijk grasland
		41b	Doorbreken Witboldominantie
		41c	verschralen voedselrijk grasland plus aansluitend kuiken-veld
		41d	doorbreken witboldominantie plus aansluitend kuiken-veld
42	Legselbeheer op bouwland en uitgesteld zaaien	42a	Legselbeheer op bouwland en uitgesteld zaaien
		42b	met rustperiode van 15 maart tot 15 mei
		42c	met rustperiode van 15 maart tot 22 mei
		42d	met rustperiode van 15 maart tot 1 juni
43	Bloemenblok	43a	Bloemenblok
44	Keverbank	44a	Keverbank
45	Kievitrans	45a	Kievitrans
51	Predatieraster	51a	Tegen grondpredatoren
55	Beperkte onkruidbestrijding	55a	Op grasland
		55b	Op bouwland

Cumulatie en Grondgebruik

ANLb-pakketten kunnen in een aantal gevallen onderling cumuleren, omdat ze elkaar kunnen versterken in het creëren van habitatkwaliteit of klimaat- en waterdoelen. Cumulatie is aan regels gebonden:

1. Cumulatie kan alleen als er voor verschillende activiteiten wordt vergoed
2. Cumulatie kan alleen binnen één leefgebied en beheerfunctie (per beheereenheid dus). In de meeste gevallen kan er niet gecumuleerd worden vanwege ontoelaatbare staatssteun.
3. In deze cumulatietabel is geen rekening gehouden met de mogelijkheden van beheerpakketten in leefgebieden en categorieën ([zie overzicht pakketmogelijkheden per beheerfunctie en leefgebied op intranet](#)). Dit kan tot gevolg hebben dat niet alle cumulatie mogelijkheden in een leefgebied of categorie kan.

In onderstaande tabel wordt in de tweede kolom aangegeven welke cumulatiemogelijkheden er zijn. In de derde kolom wordt aangegeven op welk terreintype het pakket toegepast kan worden.

Pakket	Cumulatiemogelijkheden	Grondgebruik
1 Grasland met rustperiode	7, 8, 39d, 54, 55a	Grasland
2 Kuikenvelden	8, 39d, 54, 55a	Grasland
3 Plasdras voor weidevogels		Grasland
4 Legselbeheer op grasland	7, 8, 39d, 54, 55a	Grasland
5 Kruidenrijk grasland	7, 8, 54	Grasland
6 Extensief beweid grasland	7, 8, 39d, 54	Grasland
7 Ruige mest	VERPLICHT! 1, 4, 5, 6, 8, 54, 55a	Grasland
8 Hoog waterpeil voor weidevogels	1, 2, 4, 5, 6, 7, 10, 13, 30, 31, 32, 39d, 41	Grasland
10 Natuurvriendelijke oever	8, 54	Landschap
12a Baggeren	12b, 12c, 12d,	Landschap
12b-d Ecologisch slootschonen	12a,	Landschap
13 Botanisch grasland	8, 54	Grasland
15 Wintervoedselakker	39b, 39c, 55b	Bouwland
16 Vogelakker	39b, 39c, 55b	Bouwland
22 Knip- of scheerheg		Landschap
23 Struweelhaag		Landschap
41 Ontwikkeling kruidenrijk grasland	8	Grasland
42 Legselbeheer op bouwland	39b, 39c, 55b	Bouwland
43 Bloemenblok	55b	Bouwland
44 Keverbank	54	Bouwland
45 Kievitstrook	55b	Bouwland
51 Predatierasters	Kan vanwege intekenregels met alle pakketten cumuleren, zie opmerkingen hieronder	nvt
55a Beperkt herbicidengebruik grasland	1, 2, 4, 7, 39a, 39d, 54	Grasland
55b Beperkt herbicidengebruik bouwland	14, 15, 16, 17, 18, 19a, 39b, 39c, 40, 42, 43, 45, 47, 48, 50	Bouwland

Om extra op te letten

- **Pakket 7** (Ruige mest) kan niet zonder cumulatie worden afgesloten.
- **Pakket 51** (Predatierasters) kan in SCAN-ICT cumuleren met alle pakketten vanwege de manier van intekenen. Het pakket kan ook zonder cumulatie worden ingezet. Het is aan het collectief om te kiezen waar dit relevant is.

1 Grasland met rustperiode

Introductie

Dit pakket biedt rust aan broedende vogels en opgroeiende kuikens. Een rustperiode is vooral voor weidevogels van belang, maar het beheer biedt ook schuil- en foerageergelegenheid voor insecten en kleine zoogdieren.

Voorweiden is toegestaan. Zeker bij productieve graslanden met weinig nesten is dit zinvol: het voorkomt een te zwaar gewas aan het eind van de rustperiode waarin kuikens zich moeilijk kunnen bewegen. Het voorweiden kan tot begin mei, zodat de vogels daarna rust hebben.

Combineren met hoog waterpeil is een waardevolle optie voor grasland met rustperiode. Hoog waterpeil remt de grasgroei, waardoor de grasmat geschikt is voor weidevogelkuikens. Daarnaast zitten wormen en andere bodemdieren ondieper in de bodem waardoor ze beter beschikbaar zijn voor weidevogels.

Om te voorkomen dat het gras te zwaar wordt, wordt afgeraden om voor de rustperiode te bemesten. Dat voorkomt dat het gras aan het eind van de rustperiode gaat liggen en vervilt. Dat geldt zeker voor bemesting met kunstmest en drijfmest, waaruit de voedingsstoffen snel beschikbaar komen.

Voor Kievieten zijn een aantal pakketten met een vroegere rustperiode geschikt (vanaf 15 maart), de rustperiode loopt voor Kievieten ook eerder af, uiteraard alleen als er geen opgroeiende kuikens, ook niet van andere soorten, aanwezig zijn.

Weidevogellandschap (<https://nl.wikipedia.org/wiki/Weidevogel>)

Beheer

Beheereisen (beheeractiviteiten in Koppeltabel = basis voor de vergoeding [activiteitnummer])

- Er worden in de rustperiode van datum x tot datum y geen landbouwkundige bewerkingen uitgevoerd [1].
- *Pakket l, m en q t/m u*: Voorweiden en daarna rust: Het grasland wordt vanaf 1 maart en vóór de rustperiode niet gemaaid [3].

Aanvullende beheervoorschriften

- In de rustperiode vinden geen bewerkingen plaats, ook geen beweiding.
- Het te voet betreden van het perceel moet zoveel mogelijk worden beperkt. Uitzonderingen kunnen worden gemaakt voor maatregelen in het kader van het ANLb zelf, maar ook deze moeten zoveel mogelijk worden vermeden.
- Grasland met een rustperiode in de vorm van randen is toegestaan in kleinschalige gebieden en in gebieden die gericht zijn op waterdoelen (droge respectievelijk natte dooradering, of waterkwaliteitsdoelen). Deze randen moeten minimaal 6 meter breed zijn.
- Pakketten met vroegere rustperiode zijn vooral voor kieviten geschikt, bij andere soorten wordt een langere rust aangehouden.
- Het gebruik van insecticiden, fungiciden en nematiciden zijn verboden. Gebruik van herbiciden is alleen pleksgewijs toegestaan.(prov. ZH)
- Om de zwaarte van het gewas op percelen met het pakket grasland met rustperiode te beperken is bemesting niet langer toestaan vóór de rustperiode. Bemesting met ruige stalmest is wel toegestaan voor de rustperiode. Ná de rustperiode gelden er geen beperkingen aan de bemesting (provincie Zuid-Holland).

Adviezen

- Het advies is om de voorjaarsbemesting achterwege te laten en na de rustperiode te bemesten. Dit voorkomt een veel te zware snede na de rustperiode. Weidevogelkuikens kunnen zich moeilijk voortbewegen door een zwaar gewas.
- Dit pakket kan worden gecombineerd met Ruige mest en met Hoog waterpeil.

Pakketvarianten

1a	rust van 1 april tot ¹ 1 juni
1b	rust van 1 april tot 8 juni
1c	rust van 1 april tot 15 juni
1d	rust van 1 april tot 22 juni
1e	rust van 1 april tot 1 juli
1f	rust van 1 april tot 8 juli
1g	rust van 1 april tot 15 juli
1h	rust van 1 april tot 22 juli
1i	rust van 1 april tot 1 augustus
1j	rust van 1 april tot 8 augustus
1k	rust van 1 april tot 15 augustus
1l	voorweiden tot 1 mei, daarna rust tot 15 juni
1m	voorweiden tot 8 mei, daarna rust tot 22 juni
1n	rust van 1 april tot 1 september
1q	voorweiden tot 1 mei, daarna rust tot 1 juni
1r	voorweiden tot 8 mei, daarna rust tot 8 juni

---

¹ De einddatum ('tot'-datum) valt buiten de beheereis. Dat geldt voor alle pakketten in dit overzicht

- 1s voorweiden tot 1 mei, daarna rust tot 8 juni
- 1t voorweiden tot 8 mei, daarna rust tot 15 juni
- 1u voorweiden tot 15 mei, daarna rust tot 15 juni
- 1v rust van 15 maart tot 15 mei
- 1w rust van 15 maart tot 22 mei
- 1x rust van 15 maart tot 1 juni

2 Kuikenvelden

Introductie

Kuikenvelden bieden opgroeiende kuikens van weidevogels de ruimte om op te groeien, omdat een deel van het perceel waar ze zitten niet wordt gemaaid, terwijl de rest al wel wordt gemaaid. Het zijn vaak stroken of blokken in een grasland waar het grasland lang genoeg is om schuilgelegenheid en voedsel voor kuikens te bieden.

De vergoeding voor dit last-minute beheer met uitgesteld maaien begint te lopen vanaf 16 mei. Kuikenvelden worden bij voorkeur beheerd als vervolg op legselbeheer op grasland, registreer ze dan onder pakket 4 – Legselbeheer.

Kuikenveld: strook niet gemaaid gras (foto <https://www.collectiefnoordwestoverijssel.nl/last-minute-beheer-afsluiten/>)

Beheer

Beheereisen (beheeractiviteiten in Koppeltabel = basis voor de vergoeding [activiteitnummer])

- Er worden in de rustperiode van datum x tot datum y geen landbouwkundige bewerkingen uitgevoerd [1] (zie pakketvarianten).

Aanvullende beheervoorschriften

- In de rustperiode vindt er in het kuikenland geen bewerking plaats en is er ook geen beweiding.
- Kuikenvelden in de vorm van stroken zijn ten minste 6 meter breed.
- Kuikenvelden mogen niet voor 1 juni worden gemaaid, dus ook niet voorafgaand aan de rustperiode voor een kuikenveld.

Pakketvarianten

De rustperiode valt in de periode van 1 mei tot 1 augustus en heeft een duur van tenminste:

- 2a 2 weken
- 2b 3 weken
- 2c 4 weken
- 2d 5 weken
- 2e 6 weken

Meldingen

Dit pakket moet minimaal 7 kalenderdagen vóór de ingangsdatum gemeld worden bij RVO.nl.

3 Plasdras voor weidevogels

Introductie

Plasdras is een aantrekkelijk biotoop voor weidevogels om te rusten en te foerageren. Wormen en emelten komen bij een hoge grondwaterstand dichterbij het maaiveld en zijn daardoor beter bereikbaar voor weidevogels. Plasdrassen kunnen als greppel-plasdras worden ingezet. Greppel-plasdras is een kleinschalige variant van plasdras en wordt ingezet langs slootjes en greppels die van oudsher op het perceel aanwezig zijn. De greppel-plasdras is ook mogelijk via dit beheerpakket.

Niet het diepe water, maar juist het 'drassige' deel van een plasdras is het meest waardevol voor weidevogels. Praktisch vertaald hoeft u op een goed plasdrasperceel niet noodzakelijkerwijs laarzen aan om droge voeten te houden, maar heeft u wel per definitie natte sokken als u er op schoenen doorheen zou lopen. De oppervlakte voor dit pakket is het deel dat in de beheerperiode continu drassig is.

Het is noodzakelijk dat grenzend aan het plasdrasperceel ook kruidenrijk grasland aanwezig is, of grasland met een rustperiode. Dit voorkomt het ontstaan van een 'ecologische val' waarbij de plasdrassen weidevogels uit de omgeving aantrekken, maar waar de nesten vervolgens niet uit kunnen komen of de kuikens niet groot worden, door gebrek aan voedsel (kruidenrijk grasland) of schuilmogelijkheden (rustperiode) in de directe omgeving. In plaats van een verbetering van de biodiversiteit, zorgt het beheer dan onbedoeld voor een achteruitgang.

Het pakket met startdatum 15 februari heeft als voordeel dat de plasdras aanwezig is bij de start van het weidevogelseizoen, het pakket met startdatum 1 maart biedt een langere tijd voor de ontwikkeling van de bodemfauna. De plasdrassen in de periode mei-augustus hebben een functie als opvethabitat voor de vogels. De plasdras in november-december is bedoeld voor overwinterende soorten zoals de Kleine zwaan.

Plas dras in Krimpenerwaard (foto <https://www.hetkontakt.nl/regio/krimpenerwaard/191048/steeds-meer-plasdraspompen-in-krimpenerwaard>)

Beheer

Beheereisen (beheeractiviteiten in Koppeltabel = basis voor de vergoeding [activiteitnummer])

- Het land is geïnundeerd (volledig drassig). De inundatieperiode loopt van datum x tot datum y [4] (zie pakketvarianten).

Aanvullende beheervoorschriften

- Plasdrassen kunnen op een heel perceel of deel van het perceel liggen. Plasdras zetten van het land rondom greppels of langs slootkanten is ook mogelijk.
- De plasdras wordt gecreëerd met pompen, dammetjes, afsluiten greppels of andere maatregelen.
- Het plasdraspakket heeft betrekking op het drassige deel van een perceel. Dat deel moet in zijn geheel drassig zijn.
- Om plasdras tot productieve (landbouw)grond te laten behoren is minstens één keer per jaar een maaibeurt nodig. Eventueel kan het helpen om de kale, slijkkige grond in te zaaien.
- Om de plasdras niet te omgeven met een te zwaar gewas, moet het hele perceel vooraf niet worden bemest, gesleept of gebloot.
- *Pakket i t/m m*: In de periode tussen 1 mei en 1 augustus wordt een plasdrasperiode gerealiseerd van ten minste a weken (zie beschreven onder pakketten).
- *Pakket i t/m m*: Bij het afsluiten van het pakket wordt de begindatum van de inundatie in de overeenkomst tussen deelnemer en collectief duidelijk vermeld.

Adviezen

- Om te voorkomen dat de plasdras een ecologische val wordt, is het belangrijk om rondom de plasdras rust en dekking aanwezig is, bij voorkeur met kruidenrijk grasland of eventueel grasland met uitgestelde maaidatum, maar dat gewas moet niet te zwaar worden.
- Om te voorkomen dat de plasdras omgeven wordt door een te zwaar gewas, is het advies om ook na afloop terughoudend te zijn met bemesting en het perceel kort de winter in te laten gaan.
- Dit pakket kan gecombineerd worden met een predatieraster, daarbij wordt het raster rondom meerdere percelen met weidevogelbeheer geplaatst.

Pakketvarianten

- 3a Plasdras 15 februari tot 15 april
- 3b Plasdras 15 februari tot 15 mei
- 3c Plasdras 15 februari tot 15 juni
- 3d Plasdras 15 februari tot 1 augustus
- 3i Plasdras in de periode van 1 mei tot 1 augustus, tenminste 3 weken
- 3j Plasdras in de periode van 1 mei tot 1 augustus, tenminste 4 weken
- 3k Plasdras in de periode van 1 mei tot 1 augustus, tenminste 6 weken
- 3l Plasdras in de periode van 1 mei tot 1 augustus, tenminste 8 weken
- 3m Plasdras in de periode van 1 november tot 31 januari, tenminste 2 weken
- 3n Plasdras 1 maart tot 1 juni
- 3o Plasdras 1 maart tot 15 juni
- 3p Plasdras 1 maart tot 1 juli

Meldingen

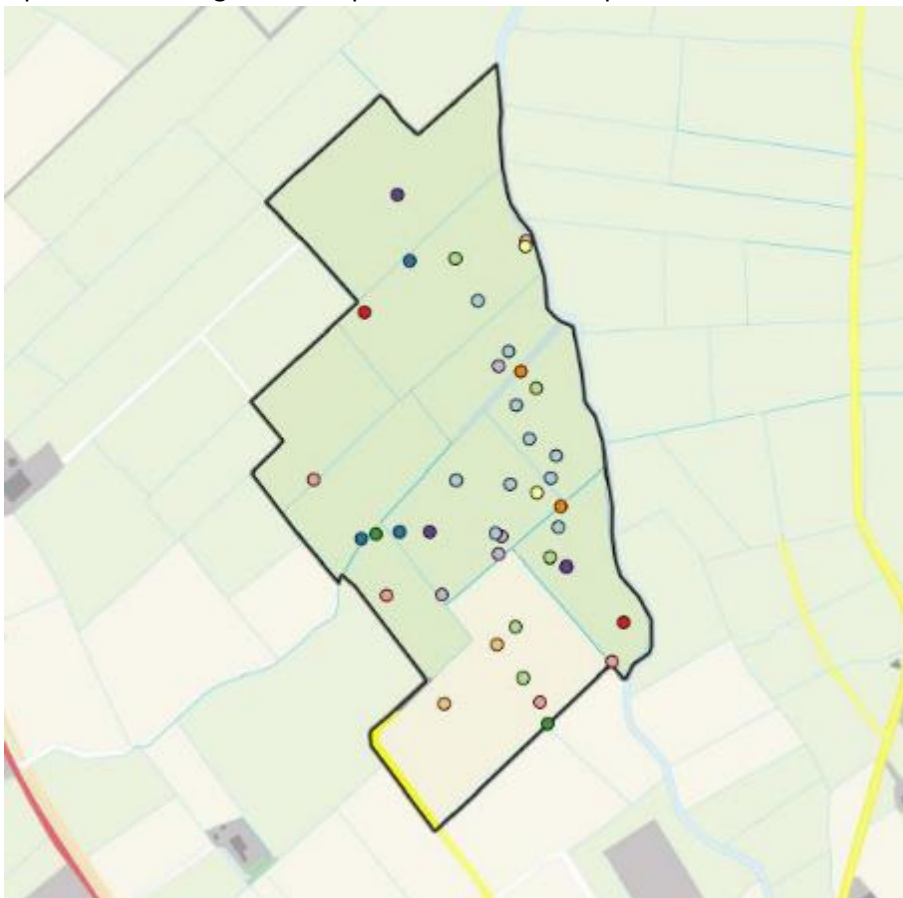
Pakket i -m: Minimaal 7 kalenderdagen vóór de ingangsdatum melden bij RVO.nl.

4 Legselbeheer op grasland

Introductie

Dit pakket helpt boeren bij de bescherming van nesten en kuikens op grasland. Doordat bekend is waar nesten en kuikens aanwezig zijn, kunnen werkzaamheden daarop worden afgestemd. Hiervoor is het contact met veldmedewerkers en vrijwilligers is erg belangrijk. Zij brengen de nesten in en kuikens in kaart. Nesten worden geregistreerd, het liefst digitaal. Monitoring vindt idealiter zoveel mogelijk vanaf de rand van het perceel plaats. In overleg met het collectief wordt besproken óf en wanneer het perceel wordt gemaaid of beweid.

Bij aanwezigheid van nesten op grasland worden nestbeschermers geplaatst bij beweiding en bij maaien wordt een deel van het perceel niet gemaaid, zodat de kuikens daar veilig kunnen opgroeien. Op dit deel kan legselbeheer plus aansluitend een periode van rust worden afgesloten.

Kaart met territoria van vogeltelling (fragment) (Bron <https://www.waadrane.frl/nieuws/cursus-broedvogels-tellen-succesvol-afgerond/>)

Beheer

Beheereisen (beheeractiviteiten in Koppeltabel = basis voor de vergoeding [activiteitnummer])

- Er wordt aantoonbaar gezocht naar nesten. Gevonden nesten zijn geregistreerd (bijvoorbeeld op stalkaart of via geo-informatie). Voor specifieke soorten kan nestgelegenheid worden geplaatst [5].
- **Pakket a:** Gevonden nesten en/of kuikens worden beschermd en gevrijwaard van alle landbouwkundige bewerkingen, tenminste via enclaves van minimaal 50 m² of via het plaatsen van nestbeschermers [5].

- **Pakket d-h:** Kuikenvelden na legselbeheer: Gevonden nesten en/of kuikens worden beschermd en gevrijwaard van alle landbouwkundige bewerkingen op een deel van het perceel (tenminste via enclaves van minimaal 50 m²) via een rustperiode van datum x tot y waarbij de vrijwaring tenminste 14 kalenderdagen duurt [5] (zie pakketvarianten).

Aanvullende beheervoorschriften

- Nesten moeten worden geregistreerd en je moet ook aan kunnen tonen dat er naar nesten gezocht is, ook als er geen nesten zijn. Het liefst zien we dat nesten digitaal worden geregistreerd, bijvoorbeeld in de Boerenlandvogelmonitor, BFVW, Avimap, met een registratie die up to date is. Eventueel registreren via stalkaarten. Via deze registratiemiddelen wordt bijgehouden dat er gezocht is.
- Het gebruik van insecticiden, fungiciden en nematiciden zijn verboden. Gebruik van herbiciden is alleen pleksgewijs toegestaan (provincie Zuid-Holland).
- **Pakket a:** De beheereenheid wordt tijdens het broedseizoen één of meerdere malen gecontroleerd op aanwezige legsels. Monitoring van nesten en kuikens zoveel mogelijk zonder betreding van het veld uitvoeren (bijvoorbeeld vanaf de rand van het perceel of met drones).
- **Pakket a:** Een nestenclave heeft een doorsnede van minimaal 8 meter (straal van minimaal 4 m), wanneer de enclave de vorm van een cirkel heeft.
- De pakketten met kuikenvelden (**d t/m h**) volgen op pakket **a**. Dus dit pakket start met pakketvariant **4a**, waar nodig wordt het deel met de kuikenvelden omgezet naar **4d t/m 4h**.
- **Pakket d t/m h:** In de rustperiode zijn bewerkingen en beweiding niet toegestaan
- **Pakket d t/m h:** Kuikenvelden in de vorm van stroken zijn ten minste 6 meter breed.

Adviezen

- Het [maaiprotocol](#) zoals opgesteld door collectief Veluwe kan gebruikt worden om deelnemers te instrueren over het maaien.
- Dit pakket kan cumuleren met het beheer van predatierasters.

Pakketvarianten

- 4a Legselbeheer op grasland
- 4d Legselbeheer op grasland plus 2 weken rust in de periode van 1 mei tot 1 augustus
- 4e Legselbeheer op grasland plus 3 weken rust in de periode van 1 mei tot 1 augustus
- 4f Legselbeheer op grasland plus 4 weken rust in de periode van 1 mei tot 1 augustus
- 4g Legselbeheer op grasland plus 5 weken rust in de periode van 1 mei tot 1 augustus
- 4h Legselbeheer op grasland plus 6 weken rust in de periode van 1 mei tot 1 augustus

Meldingen

Pakket d-h: Start rustperiode binnen 7 kalenderdagen melden bij RVO.nl

5 Kruidenrijk grasland

Introductie

Kruidenrijk grasland is erg belangrijk voor diverse doelsoorten. De graslanden dragen bij aan de kwaliteit van weidevogelmozaïeken, aan een gevarieerde dooradering, maar ook als meerjarig habitat in akkerclusters zijn ze waardevol. De bloeiende kruiden trekken insecten aan, wat weer de voedselbeschikbaarheid verhoogt voor vogels. Door de late maaidatum zijn kruidenrijke graslandpercelen een geschikt toevluchtsoord voor dieren, in het geval dat omliggend grasland wordt gemaaid of akkers geoogst. Bemesting van kruidenrijk grasland mag buiten de rustperiode, maar om te voorkomen dat er te zwaar gewas komt te staan wordt alleen bemesting met ruige mest aangeraden. Een te zwaar gewas gaat liggen en is niet meer geschikt voor kuikens. Als voedergewas heeft een te zwaar gewas een slechte kwaliteit.

Op kruidenrijke graslanden komen de kruiden van nature in grotere aantallen voor en zijn verspreid over het hele perceel. De zode is open en divers van structuur door de vele kruiden met veel bloei-stengels en weinig blad. Dit heeft ook als voordeel dat kuikens zich goed kunnen voortbewegen in het grasland.

Kruidenrijk grasland (foto BoerenNatuur)

Beheer

Beheereisen (beheeractiviteiten in Koppeltabel = basis voor de vergoeding [activiteitnummer])

- Geen gebruik van chemische onkruidbestrijding op min 90 % van de oppervlakte. [7].
- Het gewas wordt jaarlijks minimaal 1 keer gemaaid en afgevoerd [17].
- Minimaal a verschillende indicatorsoorten uit [lijst b](#) ten behoeve van specifiek doel zijn in transect aanwezig in de periode 1 april tot 1 oktober [19a]. (zie pakketvarianten).

- *Pakket a t/m g, j en l*: Er worden in de rustperiode van datum x tot datum y geen landbouwkundige bewerkingen uitgevoerd [1] (zie pakketvarianten).

Aanvullende beheervorschriften

Soortenrijkdom

- Het grasland mag niet worden gescheurd en/of gefreesd.
- Het streven is dat kruidenrijk grasland via natuurlijke processen kruidenrijk is. Bij gebrek aan soorten in de zaadbank of in de omgeving kan pleksgewijs worden ingezaaid met een autochtoon, streekeigen mengsel of met soortenrijk hooi zaden worden aangevoerd. Dit is alleen een optie als de productiviteit gematigd is (rond 5-7 ton droge stof/hectare).

Beweiding en maaien

- Buiten de rustperiode wordt het gewas jaarlijks gemaaid en maaisel afgevoerd. Dit stimuleert de groei van bloeiende kruiden. Een tweede en/of derde keer maaien en afvoeren is toegestaan.
- Iedere maaibeurt een kruidenrijk deel (10% of meer) laten staan. Dit is gunstig voor zaadzetting van bloeiende kruiden en voor insecten.
- Bewerkingen, waaronder beweiding, zijn in de rustperiode niet toegestaan, daarbuiten wel. Bij voorweiden mag je niet bloten.
- *Pakket h en i*: Beweiding van de beheereenheid is toegestaan wanneer de beheereenheid is gelegen langs de randen van een perceel.

Bemesting

- Om de zwaarte van het gewas op percelen met het pakket grasland met rustperiode te beperken is bemesting niet langer toestaan vóór de rustperiode. Bemesting met ruige stalmest is wel toegestaan voor de rustperiode. Ná de rustperiode gelden er geen beperkingen aan de bemesting (provincie Zuid-Holland). Binnen het pakket kruidenrijk grasland is alleen toepassing van ruige mest toegestaan.
- *Pakket a t/m g, j, l*: Uitsluitend bemesting met vaste mest is toegestaan buiten de rustperiode. Dit pakket kan cumuleren met het pakket Ruige mest, ongeveer 5-10 ton per ha. Bij voorkeur bemesten na de rustperiode, om een te zwaar gewas te voorkomen.
- *Pakket h en i*: Bemesting is niet toegestaan bij kruidenrijk graslandranden.

Overige

- In het geval dat er ecologisch slootschonen plaatsvindt naast kruidenrijk grasland, mag de bagger niet op het kruidenrijk grasland gedeponereerd worden en moet het maaisel binnen paar dagen verwijderd worden. De bagger uit aangrenzende sloot moet dan op andere zijde worden gespoten. Is dat niet mogelijk, dan kan de combinatie kruidenrijk grasland en baggeren/ecologisch slootschonen niet.
- Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, m.u.v. voor pleksgewijze bestrijding van haarden van probleemkruiden zoals akkerdistel, ridderzuring, jacobskruiskruid en brandnetel, op maximaal 10% van de beheereenheid.
- Het gebruik van insecticiden, fungiciden en nematiciden zijn verboden. Gebruik van herbiciden is alleen pleksgewijs toegestaan (provincie Zuid-Holland).

Adviezen

- De beheereis van de aanwezigheid van indicatorsoorten [19a] is bedoeld als indicator voor beperkt (of niet) bemesten van kruidenrijk grasland. Dit wordt door de NVWA gecontroleerd. De kwaliteit van kruidenrijk grasland kan ook op een andere manier gemonitord worden, door gebruik te maken van de verschillende ontwikkelingsstadia voor kruidenrijk grasland. Bij kruidenrijk grasland past dan een soortenrijkdom van 15-20 soorten grassen en kruiden per 25 m² (Schipper, 2014).

- Een kruidenrijk grasland dat te zwaar wordt, kan ook een jaar gewisseld worden met, bijvoorbeeld, extensief weiden, zodat het mozaïek meer variatie krijgt. Let er wel op dat het klopt met SCAN-ICT en het contract met de deelnemer.

Pakketvarianten

5a	Kruidenrijk grasland, rust 1 april tot 15 juni, 4 indicatorsoorten
5b	Kruidenrijk grasland, rust 1 april tot 22 juni, 4 indicatorsoorten
5c	Kruidenrijk grasland rust 1 april tot 1 juli, 4 indicatorsoorten
5d	Kruidenrijk grasland rust 1 april tot 8 juli, 4 indicatorsoorten
5e	Kruidenrijk grasland rust 1 april tot 15 juli, 4 indicatorsoorten
5f	Kruidenrijk grasland rust 1 april tot 22 juli, 4 indicatorsoorten
5g	Kruidenrijk grasland rust 1 april tot 1 augustus, 4 indicatorsoorten
5h	Kruidenrijke graslandrand, 4 indicatorsoorten
5i	Kruidenrijke graslandrand, 8 indicatorsoorten
5j	Kruidenrijk grasland rust 1 april tot 15 september, 4 indicatorsoorten
5l	Kruidenrijk grasland, rust 1 april tot 15 juni, 8 indicatorsoorten

6 Extensief beweid grasland

Introductie

Extensief beweid grasland is waardevol voor insecten en insectenetende vogels die voorkomen op wat korter gras en een bepaalde beweidingsdruk kunnen hebben, bijvoorbeeld de Kievit. De mestflaten van het vee trekken insecten aan die als voedsel dienen voor volwassen vogels en oudere kuikens.

Dit pakket werkt het best met een veebezetting van 1,5 GVE/ha. Beweiden met 3 GVE/ha is in samenhang binnen het weidevogelmozaïek waardevol. Dit geldt met name als er beweid wordt in plaats van gemaaid in de randzones van een mozaïek. Er wordt gewerkt met een lage veebezetting, zodat er voldoende ruimte voor weidevogels is. Dit pakket past bij een grasproductie van ca. 7 ton droge stof/hectare/jaar. De pakketvarianten onderscheiden zich door de periode van extensief beweiden en de veebezetting.

Beweiding met koeien levert meer variatie in structuur dan beweiding met schapen (Foto <https://www.collectiefkrimpenerwaard.nl/images/pdf/6%20pakketkaart%20extensief%20beleid%20grasland.pdf>)

Beheer

Beheereisen (beheeractiviteiten in Koppeltabel = basis voor de vergoeding [activiteitnummer])

- Geen gebruik van chemische onkruidbestrijding op min 90 % van de oppervlakte [7].
- Beweiding is verplicht vanaf datum x tot datum y met minimale a en maximale veebezetting b GVE/ha (zie Bijlage 1) [8] (zie pakketvarianten).

Aanvullende beheervoorschriften

- In de periode van extensief beweiden vinden geen bewerkingen plaats, zoals maaien, rollen, slepen, scheuren, frezen, (her)inzaaien, doorzaaien en bemesten.
- In periode van extensief beweiden is het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen niet toegestaan. Buiten die periode is chemische onkruidbestrijding toegestaan, m.u.v. voor pleksgewijze bestrijding van haarden van probleemkruiden zoals akkerdistel, ridderszuring, jacobskruiskruid en brandnetel, op maximaal 10% van de beheereenheid.
- Het gebruik van insecticiden, fungiciden en nematiciden zijn verboden. Gebruik van herbiciden is alleen pleksgewijs toegestaan (provincie Zuid-Holland).

Adviezen

- Dit pakket past bij een productie van ca. 7 ton/ha.
- Beweiden met 3 GVE/ha is als alleenstaand beheerpakket weinig effectief, maar in samenhang binnen het weidevogelmozaïek is het waardevol. Met name in de randzones van een mozaïek, wanneer er beweid wordt in plaats van gemaaid, levert het een waardevolle bijdrage aan het mozaïek.

Pakketvarianten

- 6a Beweiding verplicht van 1 mei tot 15 juni, minimaal 1 en maximaal 1,5 GVE/ha.
- 6b Beweiding verplicht van 1 mei tot 15 oktober, minimaal 0,15 en maximaal 0,5 GVE/ha
- 6c Beweiding verplicht van 1 mei tot 15 juni, minimaal 1 en maximaal 3 GVE/ ha
- 6d Beweiding verplicht van 1 mei tot 1 juli, minimaal 1 en maximaal 1,5 GVE/ha
- 6e Beweiding verplicht van 15 mei tot 1 juli, minimaal 1 en maximaal 1,5 GVE/ha

7 Ruige mest

Introductie

Bemesting met ruige mest stimuleert het bodemleven, versterkt de bodemstructuur en de bodemorganische stof. Regenwormen en ander bodemleven is een belangrijke voedselbron is voor boerenlandvogels en zijn ook belangrijk voor de bodemstructuur. Regenwormen breken mest en strooisel af in bodemorganische stof en nutriënten. De grasgroei vertraagd enigszins ten opzichte van het gebruik van drijfmest of kunstmest, waardoor de percelen langer de open structuur houden die ze voor weidevogels geschikt maakt. Ook verwerken sommige weidevogels, met name Kieviten, het stro uit de ruige mest in hun nest. De vaste fractie van drijfmest pakt gunstig uit voor weidevogels en daarom past deze vorm ook in dit pakket.

Dit pakket is specifiek bedoeld voor boerenlandvogelbeheer en kan alleen in combinatie met andere, op broedvogels gerichte pakketten worden afgesloten. In pakketten t.b.v. bodemkwaliteit, water en klimaat is bemesting met ruige mest of andere bodemverbeteraars en plantenresten mogelijk via het pakket *Bodemverbetering* (pakket 39).

Ruige mest (foto <https://www.livinglabfryslan.frl/ruge-dong-ofte-wel-ruige-mest/>)

Beheer

Beheereisen (beheeractiviteiten in Koppeltabel = basis voor de vergoeding)

- Vaste mest is opgebracht (vaste mest: dierlijke meststoffen die niet verpompbaar zijn; besluit meststoffen 1Ai; Bijlage i uit Uitvoeringsregeling Meststoffenwet (Tabel I) rund (10,13), paard (25), schaap (56), dan wel met bodemverbeteraars gericht op bodembioïecologie uit [lijst a](#). [6].

Aanvullende beheervoorwaarden

- De beheereis moet in dit beheerpakket ingevuld worden met ruige stalmest of met de vaste fractie van drijfmest.
- Dit pakket kan alleen in combinatie met een ander beheerpakket worden afgesloten (zie ook cumulatietabel).
- Op de beheereenheid wordt in een kalenderjaar ten minste 5 en maximaal 10 ton ruige stalmest of vaste fractie per hectare uitgereden, dit om te voorkomen dat de grasmat te zwaar voor weidevogelkuikens wordt.
- De ruige stalmest of vaste fractie wordt in één keer opgebracht.
- Als er sprake is van een rustperiode wordt de mest vanaf de dag volgend op de einddatum van de rustperiode van het betreffende agrarische beheerpakket tot de toegestane einddatum volgens de mestwetgeving uitgereden.
- Bij voorkeur wordt er niet vóór de rustperiode uitgereden, omdat dat leidt tot een te zwaar gewas dat slechte voederkwaliteit heeft. Daarnaast bestaat het risico dat het gewas doorschiet, platslaat of vervilt.
- Overleg met het collectief over het beste moment om de mest uit te rijden. Als er ruige mest of vaste fractie is uitgereden, dan moet er niet in dezelfde periode ook drijfmest uitgereden worden.

Pakketvarianten

7a Ruige mest

Meldingen

Uitrijden van ruige mest moet per perceel binnen 14 kalenderdagen na het uitrijden worden gemeld bij RVO.nl. Het is daarom noodzakelijk binnen 1 week het strooien van ruige mest te melden bij uw collectief.

8 Hoog waterpeil voor weidevogels

Introductie

Door het slootpeil tijdelijk op te zetten ontstaat een plek waar het bodemleven goed beschikbaar is voor weidevogels. Ook vertraagt de grasgroei en wordt de structuur van de grasmat wat opener. Een hoog waterpeil werkt extra goed als het gelegen is naast kruidenrijk grasland, waar de weidevogels kunnen schuilen en als foerageergebied werkt voor de jonge vogels. De periode van hoog waterpeil is afgestemd op het weidevogelseizoen.

Hoog waterpeil in sloot remt de grasgroei in aangrenzend perceel (foto <https://www.slimmevogels.net/kennisnest/alle-items/weidevogels/13/beheer-waterpeil/27>)

Beheer

Beheereisen (beheeractiviteiten in Koppeltabel = basis voor de vergoeding [activiteitnummer])

- Waterpeil is x cm hoger dan aangegeven polderpeil. X cm boven zomer- dan wel winterpeil (volgens vergunning) [18] (zie pakketvarianten).

Aanvullende beheervoorschriften

- Er wordt een vergunning aangevraagd bij het Waterschap om het peil hoger te zetten in sloten.
- Het oppervlaktewaterpeil naast de beheereenheid bereikt ná de verhoging een peil t.o.v. het (gemiddelde) maaiveld van 25 centimeter of minder op veengrond en 40 centimeter of minder op kleigrond.
- Het pakket kan niet worden afgesloten in gebieden die volgens het peilbesluit van het waterschap een drooglegging hebben van 70 cm of meer (zomerpeil).

Adviezen

- Dit pakket kan heel goed gecombineerd worden met andere beheerpakketten, zoals Kruidenrijk grasland (5), grasland met rustperiode (1) of legselbeheer op grasland (4).
- Opbrengstderving in het aangrenzende perceel wordt vergoed o.b.v. de periode en het peilver-
schil. Als richtlijn geldt: periode 15 februari – 15 juni of 15 maart – 15 juni. En het peilver-
schil: 20, 30 of 40 cm hoger dan peilbesluit omgeving, zie pakketvarianten.
- Voor de bepaling van de door de peilverhoging beïnvloede oppervlakte (= de oppervlakte
waarop de beheervergoeding betrekking heeft, de oppervlakte die dus ingetekend moet
worden in SCAN-GIS) wordt de volgende methode geadviseerd: vanuit de watergang waarin
het peil is opgezet wordt aan weerszijden op de oever vanaf de waterlijn 25 meter het land
in een effect verwacht. De lengte van de watergang x 25 meter op de ene oever, plus lengte
watergang x 25 meter op de andere oever = de beïnvloede oppervlakte.

Pakketvarianten

- 8a Het (oppervlakte-)waterpeil naast de beheereenheid wordt met minimaal 20 cm verhoogd
t.o.v. het aangegeven polderpeil, van 15 februari tot 15 juni.
- 8b Het (oppervlakte-)waterpeil naast de beheereenheid wordt met minimaal 30 cm verhoogd
t.o.v. het aangegeven polderpeil, van 15 februari tot 15 juni.
- 8c Het (oppervlakte-)waterpeil naast de beheereenheid wordt met minimaal 40 cm verhoogd
t.o.v. het aangegeven polderpeil, van 15 februari tot 15 juni.
- 8d Het (oppervlakte-)waterpeil naast de beheereenheid wordt met minimaal 20 cm verhoogd
t.o.v. het aangegeven polderpeil, van 15 maart tot 15 juni.
- 8^e Het (oppervlakte-)waterpeil naast de beheereenheid wordt met minimaal 30 cm verhoogd
t.o.v. het aangegeven polderpeil, van 15 maart tot 15 juni.
- 8f Het (oppervlakte-)waterpeil naast de beheereenheid wordt met minimaal 40 cm verhoogd
t.o.v. het aangegeven polderpeil, van 15 maart tot 15 juni.

10 Natuurvriendelijke oever

Introductie

Een natuurvriendelijke oever is een door de mens aangebrachte aaneengesloten oever langs een waterloop, in de vorm van een plas-drasberm of een flauw talud (hellingshoek ca 1:3). De begroeiing bestaat uit inheemse waterplanten en/of plantensoorten van natte ruigte en natte graslanden.

Een natuurvriendelijke oever heeft een belangrijke functie als leefgebied voor soorten als bittervoorn, grote modderkruiper en rugstreeppad en ook in het weidevogelbeheer zijn natuurvriendelijke oevers van belang. Daarnaast helpt de begroeiing van de natuurvriendelijke oever tegen uitspoeling van nutriënten doordat de vegetatie nutriënten opneemt. Dit ondersteunt de kwaliteit van het oppervlaktewater.

Natuurvriendelijke oevers beschermen tegen afkalven van de oever. Door, bijvoorbeeld, drinkbakken te plaatsen, voorkom je vertrapping van de oever door vee. Dat helpt om te voorkomen dat veen 'weglekt' naar de sloot en wordt extra slibvorming voorkomen. Slib in veensloten is een belangrijke bron van methaanuitstoot. Natuurvriendelijke oevers dragen daardoor bij aan klimaatmitigatie omdat slibvorming en daarmee methaanuitstoot voorkomen wordt.

Natuurvriendelijke oever (foto: <https://www.rijnland.net/regels-op-een-rij/subsidies-en-andere-financi%C3%ABle-bijdragen/natuurvriendelijke-oever/>)

Beheer

Beheereisen (beheeractiviteiten in Koppeltabel = basis voor de vergoeding [activiteitnummer])

- Minimaal 25% tot maximaal 75% van de eenheid of van het leefgebied onder beheer is jaarlijks geschoond danwel geschoond en gemaaid danwel gemaaid [23].
- Snoeiafval is verwijderd of op rillen gelegd in het element en/of maaiafval is verwijderd [24].

Aanvullende beheervoorschriften

- De natuurvriendelijke oever is minimaal 3 meter breed.
- Een natuurvriendelijke oever wordt gefaseerd gemaaid: ongeveer één derde blijft jaarlijks staan in blokken of sinusbeheer.
- Maaien van de natuurvriendelijke oever mag alleen gebeuren in de periode half augustus (op zijn vroegst 1 augustus) en eind oktober (op zijn laatst) 30 november.

- Het maaisel moet worden afgevoerd binnen een week na het maaien. Als het langer blijft liggen, kruipen er allerlei dieren in (onder andere insecten, muizen, ...). Voorkomen van verruiging, droge vegetatie, direct afvoeren. Dan is het gewenst om het op een vaste hoop te laten liggen.
- Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, m.u.v. voor pleksgewijze bestrijding van haarden van probleemkruiden zoals akkerdistel, ridderzuring, jacobskruiskruid en brandnetel. Niet branden in het element of in de directe omgeving van het element.
- Bemesting is niet toegestaan.
- Voorkom vertrapping door vee, door bijvoorbeeld mobiele drinkbakken of zelfdrinkers.
- **Pakket a:** De oppervlakte wordt niet beweid.
- **Pakket b:** Uitsluitend beweiding met schapen toegestaan.

Adviezen

- Beheer in de eerste helft van augustus en in november moet gezien worden als noodoplossing. Bij voorkeur vindt het maaien/schonen plaats tussen medio augustus en eind oktober, vanwege de voortplanting van vissen en amfibieën in de zomer en overwintering/rustperiode vanaf november.
- Nieuw aangelegde natuurvriendelijke oevers hoeven de eerste jaren vaak minder gemaaid te worden, zodat de vegetatie zich goed kan ontwikkelen, voorkom wel de opslag van bomen zoals wilgen en elzen.
- Kleine blokken maaien leidt tot meer variatie.
- Pakket kan cumuleren met Hoog waterpeil (pakket 8 of 54)
- Een eventuele bufferstrook gaat pas tellen in breedte waar de natuurvriendelijke oever ophoudt.

Pakketvarianten

10a [Natuurvriendelijke oever](#)

10b [Natuurvriendelijke oever met schapenbegrazing](#)

Meldingen

Uitgevoerd beheer (schonen/maaien) binnen 14 kalenderdagen melden bij RVO.nl.

12 Duurzaam slootbeheer

Introductie

Sloten komen in het hele land voor, waaronder veel in gebieden met veen- en zeekleibodems. Afhankelijk van hun breedte, diepte en profiel kunnen deze sloten van belang zijn voor soorten als krabbensteer, fonteinkruid, zwanenbloem, grote modderkruiper en bittervoorn. Naast de minimumeisen die het waterschap stelt aan het onderhoud van sloten (de Keur) kan zorgvuldig en gefaseerd beheer van de sloot de ecologische waarde ervan versterken.

Ten behoeve van de flora en fauna in de sloot blijft ieder jaar een deel van de vegetatie in de sloot staan, het is dus niet aan te raden om iedere sloot in het gebied volledig te schonen.

Baggerspuiten is bedoeld om delen van de sloot op diepte te houden. In dit beheerpakket moet dat met de baggerpomp, niet met de maaikorf, omdat dan de bodemvegetatie te veel beschadigd wordt.

Ecologisch slootschonen – foto Chantal Bekker op <https://www.boerennatuur.nl/actueel/ecologisch-slootschonen-in-het-agrarisch-natuur-en-landschapsbeheer/>

Beheer

Beheereisen (beheeractiviteiten in Koppeltabel = basis voor de vergoeding [activiteitnummer])

- **Pakket a:** Jaarlijks is op minimaal 5% tot maximaal 75% van de eenheid of het leefgebied onder beheer geschoond waarbij de bagger vanuit het waterelement op aangrenzende landbouwgrond gespoten [26].
- **Pakket b en c:** Minimaal 25% tot maximaal 75% van de eenheid of van het leefgebied onder beheer is jaarlijks geschoond dan wel geschoond en gemaaid dan wel gemaaid [23].
- **Pakket b t/m d:** Snoeiafval is verwijderd of op rillen gelegd in het element en/of maaiafval is verwijderd [24]. Gebruik van de Hemos is niet toegestaan vanwege de grote zuigkracht waarmee het slootleven wordt opgezogen en op het perceel geblazen.

- **Pakket d:** Minimaal 25% tot maximaal 100% van de eenheid of van het leefgebied onder beheer is jaarlijks geschoond dan wel geschoond en gemaaid dan wel gemaaid [23].

Aanvullende beheervoorschriften

- **Pakket a:** Wanneer er gebaggerd wordt, dan is dat in de periode 1 augustus – 1 november.
- **Pakket a:** De sloot (het water) is minimaal 2 meter breed en loopt tijdens het baggeren niet droog.
- **Pakket a:** Er wordt niet gezogen binnen 60 cm vanaf de waterlijn. Bij brede sloten (7-8 m) zijn twee voren toegestaan, anders één voor.
- **Pakket a:** Brede sloten worden ongeveer één keer per vier-vijf jaar gebaggerd i.c.m. ecologisch slootschonen. Dit gebeurt bij voorkeur volgens een slotenplan.
- **Pakket a:** Er komt geen bagger terecht in de slootkant.
- **Pakket a:** Er wordt gebaggerd in mozaïekvorm (bij voorkeur volgens een slotenplan), dus niet alles in één jaar, maar ieder jaar een deel van de sloten.
- **Pakket b t/m d:** De meest geschikte periode van slootschonen is 1 september – 1 november.
- **Pakket b t/m d:** Sloten worden gefaseerd geschoond, bij voorkeur volgens een slotenplan. Dat betekent het ene jaar de ene kant, het andere jaar de andere kant. Bij het slootschonen wordt gebruik gemaakt van een maaikorf of een eco-reiniger. Andere slootreinigingsapparatuur kan ook gebruikt worden mits het bodemprofiel, inclusief de wortels van waterplanten in de sloot, niet beschadigd wordt.
- **Pakket b t/m d:** Het is van belang dat een deel van de slootvegetatie blijft staan. Dat betekent globaal dat sloten gedurende vier jaar met de korf geschoond worden boven de bodem en vanaf één kant. Een smalle sloot wordt het vijfde jaar dieper geschoond met de korf, inclusief bagger. Een brede sloot kan in het vijfde jaar uitgediept worden met de baggerpomp.
- **Pakket b t/m d:** Het slootvuil wordt boven de insteek neergelegd, dit biedt slootdieren de gelegenheid terug te kruipen in de sloot. Na een paar dagen wordt het afgevoerd om te voorkomen dat er andere dieren (insecten, kleine zoogdieren, e.a.) inkruipen en tegen verruiging.
- **Pakket b t/m d:** Eventueel wordt het slootmaaisel verwerkt in het naastgelegen perceel d.m.v. de wallenvrees. (Doe dit binnen enkele dagen, anders worden dieren die in het slootvuil zijn gekropen gedood).
- **Pakket b t/m d:** Slootvuil niet neerleggen in onbemeste randen, zoals de verplichte bufferstroken langs sloten.
- **Pakket b t/m d:** De oever en sloot worden niet bemest, er wordt geen mest gedumpt en er wordt niet gebrand.
- **Pakket c:** Maximaal 30% per sloot schonen per jaar en wisselen, zodat krabbenscheer genoeg oud kan worden.
- **Pakket d:** Alleen toegestaan in de categorie Water en Klimaat. Voor een ecologische doelstelling dienen pakket b en c te worden gebruikt.

Pakketvarianten

- 12a Baggeren met de baggerpomp
- 12b Ecologisch slootschonen
- 12c Ecologisch slootschonen voor krabbenscheervegetaties
- 12d Ecologisch slootschonen (tot maximaal 100%, niet in leefgebied dooradering)

Meldingen

Uitgevoerd beheer (baggeren/schonen/maaien) binnen 14 kalenderdagen na uitvoeringsdatum melden bij RVO.nl.

13 Botanisch grasland

Introductie

Botanisch grasland kan een belangrijke bijdrage leveren aan de leefomgeving van vogels, insecten, amfibieën en kleine zoogdieren. Het gaat vaak om typisch 'ouderwets' grasland met een wat pollige structuur en verspreid voorkomende kruiden. De aanwezige kruiden zijn een voedselbron voor dieren; de aanwezige nectar trekt insecten aan die op hun beurt voedsel kunnen vormen voor diverse boerenlandvogels. Door percelen die beweid zijn niet te bloten blijven de 'eilandjes' met langer gras behouden, waardoor deze ook een biodiversiteitswaarde leveren. Het streven is dat er zo'n 15-20 verschillende grassen en kruiden per 25 m² aanwezig zijn op een botanisch graslandperceel.

Doelsoorten van de leefgebieden droge dooradering en open grasland waarvoor botanisch grasland meerwaarde heeft, onder andere: graspieper, patrijs, veldleeuwerik. Ook de kwartelkoning maakt gebruik van deze graslanden. Deze vogel broedt van ca. mei tot augustus, daarom is een rustperiode vanaf medio juni tot later in de zomer gewenst, dit kan via de pakketvarianten met rustperiode.

Botanisch grasland (foto <https://www.collectiefveluwe.nl/botanisch-grasland>)

Beheer

Beheereisen (beheeractiviteiten in Koppeltabel = basis voor de vergoeding [activiteitnummer])

- Geen gebruik van chemische onkruidbestrijding op min 90 % van de oppervlakte [7].
- Het gewas wordt jaarlijks minimaal 1 keer gemaaid en afgevoerd [17].
- **Pakket a:** Beweiding is toegestaan vanaf 1 maart tot 1 oktober met maximale veebezetting 2 GVE/ha (zie Bijlage 1) [21].

- **Pakket a t/m g:** Minimaal 4 verschillende indicatorsoorten uit [lijst b](#) ten behoeve van specifiek doel zijn in transect aanwezig in de periode 1 april tot 1 oktober [19a].
- **Pakket e t/m g:** Er worden in de rustperiode van datum x tot datum y geen landbouwkundige bewerkingen uitgevoerd [1] (zie pakketvarianten).
- **Pakket h:** Minimaal 8 verschillende indicatorsoorten uit [lijst b](#) ten behoeve van specifiek doel zijn in transect aanwezig in de periode 1 april tot 1 oktober [19a].

Aanvullende beheervoorschriften

Bemesting en andere bewerkingen

- De beheereenheid wordt normaal gesproken niet bemest en er wordt geen bagger opgebracht. In overleg met het collectief kan een onderhoudsbemesting met ruige mest of bekalving worden gegeven (ongeveer één keer in de 5 jaar, afhankelijk van de situatie ter plekke).
- Het grasland mag niet worden gescheurd en/of gefreesd.

Beweiding en maaien

- Als er wordt gemaaid, dan maaien en afvoeren. Klepelen is niet toegestaan omdat dat de kruidenrijkdom onderdrukt. Tot 1 juni blijft bij maaien van het perceel de buitenste meter gewas tegen de slootkant aan staan. Dit biedt insecten en weidevogels een betere kans op overleving.
- **Pakket a:** Niet bijvoeren bij beweiding.
- **Pakket b en e t/m h:** bij de volveldse hooilandpakketten mag er eventueel beweid worden tussen de einddatum van de rustperiode en 1 maart.
- **Pakket d:** Bij hooilandranden is beweiden niet toegestaan.

Rustperiode

- **Pakket e t/m g:** In de rustperiode vinden in de oppervlakte geen bewerkingen, waaronder beweiding, plaats.

Overige

- **Pakket c en d:** randen liggen aan de buitenkant van het perceel.
- Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, m.u.v. voor pleksgewijze bestrijding van haarden van probleemkruiden zoals akkerdistel, ridderzuring, jacobskruiskruid en brandnetel, op maximaal 10% van de beheereenheid.

Adviezen

- De beheereis van de aanwezigheid van indicatorsoorten [19a] (4 bij alle varianten, behalve botanisch hooiland extra divers: 8 soorten) is bedoeld als indicator voor niet of zeer beperkt bemesten. Dit wordt door de NVWA gecontroleerd. De kwaliteit van botanisch grasland kan ook op een andere manier gemonitord worden, door gebruik te maken van de verschillende ontwikkelingsstadia voor botanisch grasland. Bij botanisch grasland past dan een soortenrijkdom van 20-40 soorten grassen, kruiden en mossen per 25 m² (Schippers, 2014).
- Maaien leidt tot het beste resultaat als het gefaseerd wordt gedaan: per maaibeurt ca 20% laten staan, bijvoorbeeld in de vorm van sinusbeheer. Dit zorgt voor variatie die flora, insecten en vogels ten goede komt.
- Voor fauna kan gedurende één jaar omzetten van botanisch hooiland naar weiland zinvol zijn. Let wel op bijhouden van de wijzigingen in SCAN-ICT en het contract met de deelnemer.
- Botanische graslandranden vormen een waardevolle combinatie met opgaande landschapselementen. In dat geval is het aan te raden dat de randen aan de zonzijde van het landschapselement liggen.

Pakketvarianten:

13a **Botanisch weiland (4 indicatorsoorten)**

- 13b Botanisch hooiland (4 indicatorsoorten)
- 13c Botanisch waardevolle weiderand (4 indicatorsoorten)
- 13d Botanisch waardevolle hooilandrand – (4 indicatorsoorten)
- 13^e Botanisch waardevol hooiland met rustperiode 15 juni tot 20 juli (4 indicatorsoorten)
- 13f Botanisch waardevol hooiland met rustperiode 15 juni tot 3 augustus (4 indicatorsoorten)
- 13g Botanisch waardevol hooiland met rustperiode 15 juni tot 17 augustus (4 indicatorsoorten)
- 13h Botanisch hooiland extra divers (8 indicatorsoorten)

15 Wintervoedselakker

Introductie

Een wintervoedselveldje is een perceel of strook waar granen en andere zaaddragende planten (bijvoorbeeld bladrammenas) niet worden geoogst of ondergeploegd, maar tot ver in de winter blijven staan. Ze vormen in de herfst en winter een rijke voedselbron voor vogels en bieden dekking. Belangrijk is dat er op tijd gezaaid wordt, zodat de planten tot zaadzetting komen. Vogels komen in grote aantallen op deze wintervoedselveldjes af. Niet alleen zaadetende soorten (zoals de patrijs, geelgors, vink, kneu, keep, groenling), maar ook roofvogels (zoals torenvalk, buizerd, blauwe kiekendief, ransuil, velduil) die hier muizen en zangvogels vangen.

Wintervoedselakker (Foto: https://www.brabantslandschap.nl/assets/Uploads/GallerijFotos/_resampled/ScaleWidthWyl4MDAiXQ/Wintervoedselakker-winter.jpg)

Beheer

Beheereisen (beheeractiviteiten in Koppeltabel = basis voor de vergoeding)

- **Pakket a t/m c:** Minimaal 90% van de oppervlakte bestaat van datum x tot datum y uit zomergraan, wintergraan, bladrammenas, kruiden of een combinatie van deze gewassen [9] (zie pakketvarianten).
- **Pakket d:** Minimaal 90 % van de oppervlakte bestaat van 1 oktober tot 1 februari uit een geschikt [vanggewas](#) of uit gewasresten van een geschikt vanggewas [9].

Aanvullende beheervoorschriften

- Gedurende de aanwezigheid van het wintervoedsel wordt een rustperiode aangehouden. Bewerkingen zijn alleen toegestaan in overleg met het collectief.

- Bemesting is toegestaan, omdat dit de zaadsetting en daarmee het ecologische functioneren van dit beheerpakket ondersteunt.
- Een wintervoedselakker kan meerdere jaren op één plek liggen, maar planten met zaden zoals granen nemen wel snel af en vergrassing neemt toe, daarom in overleg met het collectief op tijd vernieuwen.
- Chemische onkruidbestrijding is enkel mogelijk conform het '[Protocol gebruik herbiciden open akkerland](#)'
- **Pakket a t/m c:** Het hoofdbestanddeel van wintervoedselakkers zijn granen die in de winter en het vroege voorjaar voor dekking en voedsel zorgen. Voedsel bestaat hoofdzakelijk uit graankorrels en zaden. Kruiden worden slechts ingezaaid wanneer die een bijdrage aan het wintervoedsel leveren en het graan niet verdringen, spontaan opgekomen kruiden passen goed in dit pakket.
- **Pakket d:** er mag een deel van het vanggewas worden geklepeld om variatie te creëren in de structuur en het zaad op de grond toegankelijk te maken, maar alleen als er zaad gezet is en alleen als doelsoorten op de bodem foerageren, zoals de veldleeuwerik.
- **Pakket d:** Collectief stelt een lijst op van geschikte vanggewassen op basis van de lijst 'De vanggewassen uit de Pijler 1 lijst van de ecologische aandachtsgebieden', onderaan de tabel in [bijlage 4 SVNL: activiteitentabel 2022](#).

Adviezen

- Zorg ervoor dat er op tijd gezaaid wordt, zodat het gewas tot bloei en zaadsetting kan komen. Dus bij start op 1 juni: zaaien tussen medio maart en 30 april en bij start per 1 oktober: zaaien in juni-augustus. Maak gebruik van een vals zaaibed tegen ongewenst onkruid.
- Een wintervoedselakker kan in de tijd afgewisseld worden met een groenbemester of vanggewas om zo de onkruiddruk te verminderen. Dit betekent wisseling van beheerpakket of tijdelijk stoppen met het ANLb beheer op het specifieke perceel. Let er wel op dat het klopt met SCAN-ICT en het contract met de deelnemer.
- Omvang: liever meerdere kleine (max ca 1-1,5 ha) dan enkele grote wintervoedselakkers.
- Ligging: voor zaadetende vogels is opgaande begroeiing en struikgewas langs de wintervoedselakker van meerwaarde, omdat bomen voor beschutting tegen predatie zorgen. Ook in een open gebied heeft een wintervoedselakker meerwaarde.

Pakketvarianten

- 15a Wintervoedselakker 1 juni tot 1 maart
- 15b Wintervoedselakker 1 oktober tot 15 maart
- 15c Wintervoedselakker 1 oktober tot 1 augustus
- 15d Wintervoedselakker 1 oktober tot 1 februari

16 Vogelakker

Introductie

Een vogelakker is een volveldse, (liefst meerjarige) maatregel die bestaat uit een afwisseling van stroken met een meerjarig eiwitgewas (bij voorkeur luzerne of grasklaver) en stroken ingezaaid met een mengsel van grassen, granen en kruiden (braak met inzaai). Het aandeel luzerne of grasklaver in de vogelakker bedraagt ongeveer 75% van de oppervlakte, het aandeel natuurbraak 25%. De stroken met luzerne of grasklaver worden maximaal 3 à 4 keer gemaaid en kunnen worden benut als groenvoer in de veehouderij. Bij het maaibeheer wordt rekening gehouden met de broedcyclus van de veldleeuwerik. Graan- en braakstroken kunnen fungeren als wintervoedsel voor vogels en worden dus niet geoogst of gemaaid.

Vogelakkers zijn bedoeld voor muizenetende roofvogels en uilen, maar ook broedende veldleeuweriken en overwinterende akkervogels worden door Vogelakkers aangetrokken. Om goed te functioneren moeten vogelakkers meerdere jaren op dezelfde plek liggen, zodat de muizenpopulatie zich kan opbouwen. Een vogelakker moet na een paar jaar vernieuwd of verplaatst worden. Voor het laatste jaar kan pakketvariant b gebruikt worden, zodat in het najaar de grond bewerkt kan worden.

Vogelakker in Flevoland, vogelakkers zijn ontwikkeld door de Werkgroep Grauwe Kiekendief (Foto <https://flevolandsagrarischcollectief.nl/anlb/vogelakker/>)

Beheer

Beheereisen (beheeractiviteiten in Koppeltabel = basis voor de vergoeding)

- **Pakket a:** Minimaal 90% van de oppervlakte bestaat van 1 juni tot 31 december uit één of meerdere van de volgende gewassen: granen (niet zijnde maïs of graanstoppel), ingezaaide kruiden, eiwitgewassen (luzerne, rode klaver), braak (inzaai of spontane opkomst), bladramenas, gras [9].
- **Pakket b:** Minimaal 90% van de oppervlakte bestaat van 1 juni tot 15 augustus uit één of meerdere van de volgende gewassen: granen (niet zijnde maïs of graanstoppel), ingezaaide kruiden, eiwitgewassen (luzerne, rode klaver), braak (inzaai of spontane opkomst), bladramenas, gras [9].

Aanvullende beheervoorschriften

- Vogelakkers liggen bij voorkeur 3-4 jaar op één plek en worden daarna verplaatst, om voldoende kwaliteit in het gewas te houden. In het laatste jaar kan **pakket b** worden gebruikt, zodat in het najaar kan het perceel klaar worden gemaakt voor een nieuwe teelt of vernieuwing van de vogelakker.
- Het aandeel luzerne of grasklaver in de vogelakker bedraagt ongeveer 75% van de oppervlakte, het aandeel natuurbraak 25%. Ze worden als stroken geteeld
- De eiwitgewassen en natuurbraak met ingezaaide kruiden (braak – inzaai) worden in stroken naast elkaar geteeld. Eventueel kan een deel van de braakstroken hoofdzakelijk uit graan bestaan om als wintervoedsel te dienen.
- De eiwitgewassen worden jaarlijks minimaal 1, maximaal 3 of 4 keer gemaaid en afgevoerd. De maaidata worden afgestemd op de (broedende) vogels. Voor veldleeuwerik moet de eerste maaibeurt na 1 juni plaatsvinden en worden er minimaal 45 dagen tussen de maaibeurten aangehouden.
- De strook met natuurbraak/graan wordt ingezaaid met een meerjarig mengsel, passend bij de regio. Maaien van deze strook is niet nodig, hooguit worden probleemkruiden pleksgevijs uitgemaaid.
- Chemische onkruidbestrijding is enkel mogelijk conform het [‘Protocol gebruik herbiciden open akkerland’](#) bij agrarisch natuurbeheer
- De oppervlakte mag alleen worden bemest op het gedeelte met eiwitgewassen, en wel binnen 2 dagen na een maaibeurt. Als er bemest wordt is alleen rundermest toegestaan. Andere vormen van dierlijke mest en kunstmest zijn niet toegestaan.
- De vogelakker wordt niet beweide, omdat beweiding te veel kans op verstoring voor foeragerende, rustende en nestelende vogels.

Adviezen

- Ligging van de vogelakker: in de open ruimte, niet te dicht bij de boerderij of andere bebouwing in verband met verstoring.

Pakketvarianten

16a Vogelakker, meerjarig

16b Vogelakker, meerjarig – laatste jaar

22 Knip- of scheerheg

Introductie

Een knip-of scheerheg is een cultuurhistorische heg, vaak om een boomgaard. Heggen zijn al eeuwen te vinden in het Nederlandse cultuurlandschap. Door het regelmatig knippen heeft de heg een strak en recht uiterlijk, zonder open gaten. Knip- en scheerheggen dragen –mits van voldoende breedte – bij aan de biodiversiteit vanwege hun functie als broed- en leefgebied voor veel soorten. Door minder vaak te snoeien (pakket b), kan de heg uitlopen en gaan bloeien, dit is van belang voor insecten.

Knip- of scheerheg in Limburg (foto <https://www.natuurrijklimborg.nl/beheertip/belangrijke-beheertip-knip-en-scheerheggen/>)

Beheer

Beheereisen (beheeractiviteiten in Koppeltabel = basis voor de vergoeding)

- Er wordt gevrijwaard voor beschadiging door vee van 1 januari tot 31 december [11].
- Snoeiafval is verwijderd of op rillen gelegd in het element en/of maaiafval is verwijderd [24].
- **Pakket a:** Jaarlijks is minimaal 100% van oppervlakte van de beheereenheden in het leefgebied gekapt, geknot, gesnoeid of gedund ten behoeve handhaven verschijningsvorm [22].
- **Pakket b:** Jaarlijks is minimaal 20% tot maximaal 50% van oppervlakte van de beheereenheden in het leefgebied gekapt, geknot, gesnoeid of gedund ten behoeve handhaven verschijningsvorm [22].

Aanvullende beheervoorschriften

- Van 15 maart tot 16 juli mag niet gesnoeid worden vanwege de natuurbeschermingswet. De heg wordt in een cyclus van minimaal eenmaal per 3 jaar en maximaal eenmaal per jaar gesnoeid (geknipt/geschoren) (zie pakketten).
- Na het knippen of scheren heeft de heg een minimale hoogte van 0,8 meter.
- Als snoeihout versnipperd wordt mogen de snippers niet verwerkt worden in het element.

- Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, m.u.v. voor pleksgewijze bestrijding van haarden van probleemkruiden zoals akkerdistel, ridderzuring, jacobskruiskruid en brandnetel. Sloopmaaisel, bagger, maaisel en tuinafval mogen niet verwerkt worden in de beheer-eenheid.
- Bemesting is niet toegestaan.
- Niet branden in het element of in de directe omgeving van het element.
- Een raster wordt niet aan de heg bevestigd.
- Het element bestaat bij voorkeur uit inheemse, streekeigen soorten. Ongewenste (hout)soorten mogen via uitgraven, mechanische of stobbenbehandeling worden bestreden.

Pakketvarianten

22a Jaarlijks beheer van knip- en scheerheg

22b Eén keer per 2 of 3 jaar scheren

Meldingen

Pakket b: Uitgevoerd beheer tussen 1 oktober 2023 t/m 14 maart 2024, moet uiterlijk 28 maart 2024 zijn gemeld bij RVO.nl voor beheerjaar 2024. De melding mag gebundeld gedaan worden. Alleen het deel melden dat gesnoeid is.

23 Struweelhaag

Introductie

Struweelhagen vormen een belangrijk leefgebied voor aan struwelen en zomen gebonden flora en fauna van het cultuurlandschap zoals braamsluiper, grasmus en grauwe klauwier.

Struweelhagen onderscheiden zich van de knip- en scheerheg door de extensievere vorm van beheer. Het zijn vrij uitlopende hagen van veelal doornige struikvormers, zoals meidoorn en sleedoorn, die eens in de 5 – 7 jaar worden afgezet. Verder komen in struwelen klimplanten voor als hop, kamperfoelie en bosrank.

Struweel langs natuurlijke beken draagt bij aan de verbetering van de waterkwaliteit. Het zorgt voor schaduwwerking en de wortels houden de oevers vast. Invallend blad en takken, ingroeiende wortels bieden schuilplaatsen en voedsel voor beekfauna. Van belang is om de zijde aan de waterkant niet te snoeien.

Struweelhaag (foto <https://www.landschapsbeheergelderland.nl/plant-een-haag/>)

Beheer

Beheereisen (beheeractiviteiten in de koppeltabel, basis voor de vergoeding [activiteitnummer]).

- Er wordt gevrijwaard voor beschadiging door vee van 1 januari tot 31 december [11]
- Jaarlijks is minimaal 5% tot maximaal 40% van oppervlakte van de beheereenheden in het leefgebied is gekapt, geknot, gesnoeid of gedund ten behoeve handhaven verschijningsvorm [22].
- Snoeiafval is verwijderd of op rillen gelegd in het element en/of maaiafval is verwijderd [24].

Aanvullende beheervoorschriften

- Van 15 maart tot 16 juli mag niet gesnoeid worden vanwege de natuurbeschermingswet.
- Het struweel wordt periodiek gesnoeid of afgezet. Het snoeien of afzetten vindt plaats van 1 januari tot en met 14 maart en vanaf 16 juli.
- **Pakket a:** Jaarlijks beheer met groot onderhoud in de contractperiode: Struweelhaag met groot-schalig onderhoud. Het element kan vrij uitgroeien en wordt 1 maal per 5 tot 7 jaar of 12 jaar aan drie zijden gesnoeid (één keer in de 6-jarige contractperiode).
- Struweel langs natuurlijke beken: jaarlijks tussen 5 en 10% snoeien en kap maximaal 1 keer per 12 jaar, zijde langs de beek niet snoeien of kappen.
- Het element bestaat bij voorkeur uit inheemse, streekeigen soorten. Ongewenste (hout)soorten mogen via uitgraven, mechanische of stobbenbehandeling worden bestreden.
- Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, m.u.v. voor pleksgewijze bestrijding van haarden van probleemkruiden zoals akkerdistel, ridderzuring, jacobskruiskruid en brandnetel. Bemesting is niet toegestaan.
- Een raster mag niet aan het struweel bevestigd worden.
- Niet branden in het element of in de directe omgeving van het element.
- Het gebruik van een klepelmaaier is niet toegestaan.
- Als snoeihout versnipperd wordt mogen de snippers niet verwerkt worden in het element.
- Slootmaaisel, bagger, maaisel en tuinafval mogen niet verwerkt worden in het element.

Adviezen

- Verschil met hakhout: in een struweelhaag staan meestal geen overstaande bomen, en de hoogte waarop je terugsnoeit verschilt. Ook doelsoorten verschillen voor een deel.

Pakketvarianten

23a Jaarlijks beheer struweelhaag met groot onderhoud in de contractperiode (cyclus 5-7 jaar)

Meldingen

Uitgevoerd groot beheer tussen 1 oktober 2023 t/m 14 maart 2024, moet uiterlijk 28 maart 2024 zijn gemeld bij RVO.nl voor beheerjaar 2024. De melding mag gebundeld gedaan worden. Alleen het deel melden dat gesnoeid is.

41 Ontwikkeling kruidenrijk grasland

Introductie

Dit pakket is bedoeld voor percelen waar je (extensief) kruidenrijk grasland wilt ontwikkelen, maar die nu nog zeer soortenarm zijn. Deze percelen worden bijvoorbeeld gedomineerd door witbol of bestaan nog geheel uit Engels raaigras. Verschralen van de bodem bevordert de kruidenrijkdom, dat wil zeggen dat er niet wordt bemest, er geen bagger wordt opgebracht en het maaisel wordt afgevoerd. Ook door beweiding achterwege te laten, voorkom je bemesting van het perceel en zorg je voor een snellere verschraling van het perceel. Vroeg maaien is van belang om het dominantiestadium van witbol te doorbreken, dan wel om zoveel mogelijk voedingsstoffen af te voeren. Omdat de eerste snede in het broedseizoen is, zal er naar nesten gezocht moeten worden.

Witbol domineert hier de vegetatie, terugdringen door tweede helft mei te maaien (foto <https://www.ecopedia.be/planten/gestreepte-witbol>)

Beheer

Beheereisen (beheeractiviteiten in Koppeltabel = basis voor de vergoeding [activiteitnummer])

- Er wordt aantoonbaar gezocht naar nesten. Gevonden nesten zijn geregistreerd (bijv op stalkaart of via geo informatie) [5].
- Geen gebruik van chemische onkruidbestrijding op min 90 % van de oppervlakte [7].
- Het gewas wordt jaarlijks minimaal 1 keer gemaaid en afgevoerd [17].
- Minimaal 2 verschillende indicatorsoorten uit [lijst b](#) ten behoeve van specifiek doel zijn in transect aanwezig in de periode 1 april tot 1 oktober [19a].
- **Pakket a** (verschralen productief grasland): Gevonden nesten en/of kuikens worden beschermd en gevrijwaard van alle landbouwkundige bewerkingen, via een rustperiode van 1 april tot 27 april [5].
- **Pakket b** (doorbreken Witbol dominantie): Gevonden nesten en/of kuikens worden beschermd en gevrijwaard van alle landbouwkundige bewerkingen, via een rustperiode van 1 april tot 22 mei [5].

- **Pakket c** (kuikenveld bij verschrallen productief grasland): Gevonden nesten en/of kuikens worden beschermd en gevrijwaard van alle landbouwkundige bewerkingen, via een rustperiode (vanaf 1 april) tot 15 juni [5].
- **Pakket d** (kuikenveld bij doorbreken Witbol dominantie): Gevonden nesten en/of kuikens worden beschermd en gevrijwaard van alle landbouwkundige bewerkingen, via een rustperiode (vanaf 1 april) tot 15 juni [5].

Aanvullende beheervorschriften

- Het beheer begint met **pakket a of b**: rust en nesten registreren.
- Als er nesten en kuikens worden gevonden, worden deze beschermd door die delen van het grasland niet te maaien. Deze delen – kuikenvelden met rust – kunnen worden omgezet in **pakket c of d**.
- De beheereenheid wordt niet bemest en er wordt geen bagger opgebracht.
- De beheereenheid wordt jaarlijks minimaal drie keer gemaaid en afgevoerd. De eerste maaibeurt gebeurt zo vroeg mogelijk, om een te zwaar gewas en een eventuele dominantie van witbol te voorkomen, de laatste maaibeurt is in september/oktober.
- Als er een kruidenrijk deel aanwezig is (bijvoorbeeld in de randen), dan blijft minimaal 10% van het kruidenrijke deel per maaibeurt staan. Per maaibeurt kan dat rouleren.
- (Na)beweiding is mogelijk vanaf 1 augustus.
- Het gewas moet kort de winter in.
- Het grasland mag niet worden gescheurd, gefreesd of ingezaaid.
- Klepelen is niet toegestaan.

Adviezen

- Het ontwikkelen van kruidenrijk grasland vergt maatwerk. Belangrijk is om de uitgangssituatie goed te beoordelen en een meerjarig beheerplan op te stellen. Denk aan afwisseling met pakket extensief beweiden.
- Bij nabeweiding de veedichtheid afstemmen met het collectief.
- Als er geen vogels broeden of kuikens aanwezig zijn, wordt alleen **pakket a en b** gebruikt.

Pakketvarianten

- 41a Verschrallen voedselrijk grasland
- 41b Doorbreken Witbol dominantie
- 41c Verschrallen voedselrijk grasland plus aansluitend kuikenveld
- 41d Doorbreken Witbol dominantie plus aansluitend kuikenveld

42 Legselbeheer op bouwland en uitgesteld zaaien

Introductie

Dit pakket helpt boeren bij de bescherming van nesten en kuikens op bouwland. Het gaat dus vaak om maïsland, maar niet uitsluitend. Doordat bekend is waar nesten en kuikens aanwezig zijn, kunnen werkzaamheden daarop worden afgestemd.

Contact met veldmedewerkers en/of vrijwilligers is erg belangrijk. Zij brengen de nesten en kuikens in kaart, waarbij zoveel mogelijk vanaf de rand van het perceel gemonitord wordt. Nesten worden geregistreerd, het liefst digitaal. Nesten worden beschermd tegen verstoring via verplaatsen, nestbeschermers of via uitstellen van zaaien van het gewas.

Kievit op bouwland met uitgesteld zaaien, fragment (foto <https://boerin.files.wordpress.com/2016/05/bewegingscamera-bij-kievitsnest-1.jpg>)

Beheer

Beheereisen (beheeractiviteiten in Koppeltabel = basis voor de vergoeding [activiteitnummer])

- Er wordt aantoonbaar gezocht naar nesten. Gevonden nesten en/of kuikens zijn geregistreerd (bijvoorbeeld op stalkaart of via geo informatie) en worden beschermd en gevrijwaard van alle landbouwkundige bewerkingen of beschermd via het plaatsen van nestbeschermers. Voor specifieke soorten kan nestgelegenheid worden geplaatst [5].
- *Pakket b t/m d*: Gevonden nesten en/of kuikens worden beschermd en gevrijwaard van alle landbouwkundige bewerkingen via een rustperiode van datum x tot datum y waarbij de vrijwaring tenminste 14 kalenderdagen duurt (zie pakketvarianten) [5].

Aanvullende beheervoorschriften

- **Pakket a:** De beheereenheid wordt tijdens het broedseizoen één of meerdere malen gecontroleerd op aanwezige legsels. Monitoring van nesten en kuikens zoveel mogelijk zonder betreding van het veld uitvoeren (bijvoorbeeld vanaf de rand van het perceel of met drones).
- Nesten moeten worden geregistreerd en je moet ook aan kunnen tonen dat er naar nesten gezocht is, ook als er geen nesten zijn. Het liefst zien we dat nesten digitaal worden geregistreerd (Boerenlandvogelmonitor, BFVW, Avimap), met een registratie die up-to-date is. Registreren kan eventueel via stalkaarten.
- Legselbeheer op bouwland en een rustperiode op bouwland heeft alleen zin als er aangrenzend opgroeihabitat voor kuikens aanwezig is. Daarom moet er ook gezorgd worden voor opgroeihabitat, zoals kruidenrijke akkerranden of direct aangrenzend weidevogelgrasland.
- Het gebruik van insecticiden, fungiciden en nematiciden zijn verboden. Volveldse toepassing van herbiciden wel toegestaan (provincie Zuid-Holland).

Adviezen

- Vooral percelen waar de groenbemester niet te vol uit de winter komt zijn geschikt.
- Op zand en löss moet (o.a.) na de teelt van maïs een vanggewas gezaaid worden en daarom moet maïs op tijd geoogst kunnen worden. Om die reden is bij dit pakket een vroegrijpend maisgewas gewenst.

Pakketvarianten

- 42a Legselbeheer op bouwland
- 42b Rustperiode op bouwland van 15 maart tot 15 mei
- 42c Rustperiode op bouwland van 15 maart tot 22 mei
- 42d Rustperiode op bouwland van 15 maart tot 1 juni

43 Bloemenblok

Introductie

Bloemenblokken bieden voedsel, veiligheid en voortplantingshabitat. Vogels vinden er veilige broedgelegenschap en voedsel voor kuikens. Patrijzenkuikens en jongen van andere boerenlandvogels eten in de eerste twee weken van hun leven voornamelijk insecten. Dit eiwitrijke voedsel is essentieel voor de groei van kuikens. Daarnaast is er volop zaad te vinden in de herfst en winter én bladgroen aan het einde van de winter als de zaden op raken. Bovendien biedt de begroeiing dekking tegen predatoren en slechte weersomstandigheden. Naast patrijzen zijn er nog vele andere vogelsoorten die van een bloemenblok kunnen profiteren. Ook vlinders, bijen en hommels profiteren van het grote aanbod van bloemen.

Bloemenblok in de zomer (foto <https://www.brabantslandschap.nl/ontdek-de-natuur/fotogalerij/fotos-nieuwsberichten/akkervogelbeheer-werpt-vruchten-af/>)

Beheer

Beheereisen (beheeractiviteiten in Koppeltabel = basis voor de vergoeding [activiteitnummer])

- Minimaal 90% van de oppervlakte bestaat van 1 juni tot 15 augustus uit ingezaaide kruiden of kruiden in combinatie met granen [9].

Aanvullende beheervoorschriften

- Een bloemenblok ligt meerdere jaren op één plek.
- Een bloemenblok is minimaal 0,5 ha groot en 20 m breed.
- Bij aanleg in het voorjaar start de voorbereiding in maart-april met een vals zaai-bed, om latere onkruidproblemen te voorkomen. Aanleg in het najaar is ook een optie.
- Het blok wordt ingezaaid met een speciaal samengesteld mengsel, zie informatie uit [het Part-ridge project](#).
- Er wordt gezaaid in een lage zaaidichtheid (7 kg/ha).

- Elk jaar wordt de helft van ieder bloemenblok ondergewerkt en opnieuw ingezaaid. In het tweede jaar de eerste helft, in het derde jaar de andere helft en in het vierde jaar weer de eerste helft. Hierdoor ontstaat er de nodige variatie in begroeiing. Let op dat er bij het halveren van het bloemenblok geen smalle stroken ontstaan. Voor 1 juni staat er zo weer een gewas.
- Chemische onkruidbestrijding is enkel mogelijk conform het [Protocol gebruik herbiciden open akkerland](#) bij agrarisch natuurbeheer.
- Bemesting van het bloemenblok is niet toegestaan.

Adviezen

- Het pakket kan cumuleren met pakket 55 *Beperkt gebruik onkruidbestrijdingsmiddelen*.

Pakketvarianten

43a Bloemenblok

44 Keverbank

Introductie

Een keverbank is een verhoogde strook akkerland begroeid met ruige grassen en kruiden met een smalle strook kale grond. De verhoogde strook ligt een halve meter hoger dan de omliggende grond en is drie meter breed. Door de verhoogde ligging is een keverbank warmer en droger dan het omliggende akkerland, waardoor insecten, zoals loopkevers, zich er thuis voelen. Insecten kunnen er ook overwinteren.

Voor akkervogels (zoals de patrijs) biedt een keverbank warmte, dekking, insecten als voedsel voor kuikens en een veilige plek om te nestelen. Keverbanken bieden de patrijs en andere akkervogels (o.a. veldleeuwerik en gele kwikstaart) in de lente en zomer voedsel, schuilplaatsen en nestgelegenheid. In de herfst en winter vinden ze er dekking.

Keverbanken zijn ook nuttig voor natuurlijke plaagbestrijding. In de lente trekken loopkevers en spinnen vanuit de keverbank het naastgelegen gewas in en vreten daar grote aantallen bladluizen, slakken en andere plagen.

Keverbank (foto <https://anbrabant.nl/2020/12/21/oproep-aan-boeren-om-keverbanken-aan-te-leggen/>)

Beheer

Beheereisen (beheeractiviteiten in Koppeltabel = basis voor de vergoeding [activiteitnummer])

- Geen gebruik van chemische onkruidbestrijding op min 90 % van de oppervlakte. [7].

- Minimaal 90% van de oppervlakte bestaat van 1 juni tot 15 augustus uit ingezaaide kruiden en braak (spontane opkomst en inzaai) [9].

Aanvullende beheervoorschriften

- Een keverbank wordt aangelegd midden in het perceel, minstens 6m vanaf de perceelsrand om geen predatoren te lokken. Zie voor werkwijze: [Partridge project](#)
- De vegetatie op het verhoogde deel is meerjarig.
- In het eerste jaar na het zaaien wordt de keverbank één of twee keer gemaaid (op 10 cm hoogte) en het maaisel wordt afgevoerd.
- De strook met groene braak parallel aan het opgehoogde deel wordt zoveel mogelijk kaal gehouden door deze strook in het groeiseizoen maximaal 2 keer te cultivateren/eggen.
- Mechanische bestrijding van plaagkruiden is gedurende het gehele jaar pleksgewijs toegestaan.

Adviezen

- Omdat een keverbank op zichzelf een smal element is, wordt deze bij voorkeur gecombineerd met een andere maatregel, zoals een bloemenblok of een meerjarige akkerrand.

Pakketvarianten

44a [Keverbank](#)

45 Kievitstrook

Introductie

Een kievitrand of -strook is een speciale kruidenrijke akkerrand of -strook die kievitskuikens, maar ook andere akker- en weidevogels dekking en voedsel biedt. Het is een strook akkerland op een perceel waar veel kuikens rondlopen en waar de bewerking zo lang uitgesteld wordt dat er geen gewas (meestal maïs) meer gezaaid wordt. In plaats daarvan wordt een strook met rust gelaten en komt er een spontane vegetatie op. Deze braakliggende stroken kunnen ook midden op het perceel liggen. Een mooie vervolgstap is om deze strook in het najaar in te zaaien met een kruidenrijk akkermengsel.

Kievitstrook (foto <https://www.rtvfocuszwolle.nl/glb-pilot-over-kievit-succesvol-afgerond/amp/>)

Beheer

Beheereisen (beheeractiviteiten in Koppeltabel = basis voor de vergoeding [activiteitnummer])

- Minimaal 90% van de oppervlakte bestaat van 15 maart tot 15 juli uit braak – spontane opkomst [9].

Aanvullende beheervoorschriften

- Een kievitstrook bestaat uit een strook van minimaal 6 meter.
- De strook wordt van 15 maart tot 15 juli niet bewerkt.
- Dit pakket kan het beste gecombineerd worden met pakket 42 (*Legselbeheer op bouwland*), het wordt dan als strook in of rand langs het perceel gelegd. Het mag niet overlappen.

Adviezen

- De rand bestaat bij begin rustperiode uit kaal gemaakte grond waar een spontane vegetatie kan opkomen. Indien er bij aanvang van de pakketperiode al een vrij zware begroeiing aanwezig is, kan deze worden ondergewerkt.
- Dit pakket is vooral geschikt voor gebieden waar nog niet zo lang aan boerenlandvogelbeheer gedaan wordt en waar nog maar kort door kieviten en andere boerenlandvogels wordt gebroed.

- Na het opgroeien van de kuikens (maar niet voor 15 juli) kan de rand worden ingezaaid met een kruiden- of graskruiden mengsel, zodat er in het volgende jaar een kruidenrijke rand aanwezig is.
- Het pakket kan cumuleren met pakket 55 (Beperkt gebruik onkruidbestrijdingsmiddelen).

Pakketvarianten

45a Kievitstrook

51 Predatierasters

Introductie

Predatierasters om grondpredatoren te weren moeten worden onderhouden: gras onder het raster wegmaaien en het raster controleren op draden en spanning. Rasters staan veelal om een aantal beheereenheden met weidevogelmaatregelen geplaatst. De vergoeding voor het pakket betreft het plaatsen, onderhouden en weer verwijderen van het raster. Het is belangrijk je goed te laten informeren over het type raster, de plaatsing en het onderhoud zodat het past bij het mozaïek en de doelsoorten. Het (onderhoud van het) raster mag de rust op het perceel niet verstoren.

Vossenraster, collectief Water, Land en Dijken (foto <https://waterlandendijken.nl/houden-vossenrasters-de-vossen-tegen/>)

Beheer

Beheereisen (beheeractiviteiten in Koppeltabel = basis voor de vergoeding) [activiteitnummer]

- Er zijn afweermaatregelen tegen predatoren ([lijst a van predatoren](#)) van 15 maart tot 15 juni [38].

Aanvullende beheervoorschriften

- Predatierasters moeten gedurende het weidevogelseizoen worden onderhouden. Er is een wekelijkse controle van het raster; spanning meten en vegetatievrij maken (bij voorkeur met elektrische motorzeisen, geven minder herrie dan motorzeisen). Onderhoud is gebieds- en soortspecifiek.
- Houd de draad vrij van ondergroei, zowel voor gebiedsrasters als voor nestrasters.
- Meet de spanning van de draden van gebiedsrasters en repareer eventuele spanningslekken. Ten minste wekelijks de spanning controleren en voor voorkeur meerdere keren in de week.
- Het pakket mag overlappen met een ander ANLb-pakket, zowel op agrarische grond (grasland of bouwland) als landschapselementen (sloten, natuurvriendelijke oever), let hierbij wel

op de praktische uitvoerbaarheid van het gesloten houden van het stroomcircuit en het voorkomen van stroomlekken.

- Overlap met ANLb is niet verplicht. Het collectief bepaalt de geschikte plek. Let wel op de referentiaalag en bedrijfspcelen die onder het beheer liggen.

Advies

- Plaats een raster van minimaal 3 draden. De onderste 10-15 cm, en de bovenste 80-90 centimeter boven het maaiveld. Zorg voor minimaal 4000 Volt spanning.

Pakketvarianten

51a Rasters tegen grondpredatoren

Wijzigingen t.o.v. 2023

- Einddatum is verkort naar 15 juni i.p.v. 22 juni
- Extra advies over het raster om een gemeenschappelijk beeld te creeren van hoe het raster eruit zou moeten zien

55 Beperkt gebruik van onkruidbestrijdingsmiddelen

Introductie

Beperkt gebruik van onkruidbestrijdingsmiddelen biedt ruimte voor groei van spontane plantensoorten in graslanden en akkers. In het ANLb past het daardoor in beheerpakketten die streven naar kruidrijkdom. Buiten bufferzones is dit bovenwettelijk. Het kan als pluspakket op een aantal beheerpakketten worden afgesloten; zie cumulatietabel.

Beheer

Beheereisen (beheeractiviteiten in Koppeltabel = basis voor de vergoeding [activiteitnummer])

- Geen gebruik van chemische onkruidbestrijding op min 90 % van de oppervlakte [7].

Aanvullende beheervoorschriften

- Op maximaal 10% van de beheereenheid (rand of perceel) mag chemische onkruidbestrijding worden ingezet.
- Het voorschrift geldt gedurende het hele kalenderjaar.
- Dit pakket kan als pluspakket worden ingezet, in combinatie met ANLb of eco-regeling maatregelen maar alleen als het gebruik van chemie niet al vanwege wetgeving verboden is of al verplicht in het pakket zit.

Op grasland is volvelds gebruik van gewasbeschermingsmiddelen door provincie Zuid-Holland verboden bij wet; "Het gebruik van insecticiden, fungiciden en nematiciden zijn verboden. Gebruik van herbiciden is alleen pleksgewijs toegestaan".

Pakketvarianten

55a [Beperking chemische onkruidbestrijding op grasland](#)

55b [Beperking chemische onkruidbestrijding op bouwland](#)

Bijlage 1. GVE tabel

Soort	Leeftijd/categorie	Coëfficiënt
Runderen	jonger dan zes maanden	0,4
	van zes maanden tot en met twee jaar	0,6
	ouder dan twee jaar	1,0
Paardachtigen	jonger dan zes maanden	0,4
	ouder dan zes maanden	1,0
Schape, geiten en alpaca's		0,15
Varkens	fokzeugen >50 kg	0,5
	andere varkens	0,3
Pluimvee	legghennen	0,014
	ander pluimvee	0,03

Bron: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R2290&from=EN>

- In de Europese uitvoeringsverordening (dd. 21 december 2021) staat een tabel met GVE normen. Deze is hetzelfde als de GVE norm tabel uit 2016
- Eind 2019 is door provincies als aanvulling op de GVE tabel in de Europese uitvoeringsverordening de volgende normen zijn vastgesteld: Veulen: 0,4 GVE en Alpaca: 0,15 GVE
- In de uitvoeringsregeling GLB 2023 (dd. 10 november 2022, Nr 29696-n1 in de Staatscourant) wordt in artikel 30 naar GVE normen verwezen die betrekking hebben op regelingen voor zeldzame huisdierrassen, deze zijn níet van toepassing op het ANLb.